

sed physica, per quam opus affabre efficitur. Quare bene fieri potest, opus artificiosissime factum esse vitiosum in genere morum, et e converso. γ) Ars non exigit demonstrationes, quibus præcepta ejus assertionesve probentur, secus atque scientia, utpote quæ est cognitio per demonstrationem comparata. At ars contenta est experientia vel inductione vel auctoritate, quibus fere inniti solent artifices, ut vel ipsi sequantur vel discipulis sequenda præscribant artis præcepta. «Quod si quis artifex per demonstrationem probaret, ut posset, regulas artis nauticæ vel militaris v. g., ea tunc simul esset scientia. Sic Rhetorica, prout communiter traditur, non est scientia; et tamen scientia censetur, prout ab Aristotele tradita est» (1), Quæ omnia in allata definitione continentur.

Discrimen
artis a scientia

Hinc facile est assignare discrimen artis a scientia et prudentia. Et primo quidem differt a scientia objecto: nam scientiæ objectum est necessarium, seu quod aliter se habere nequit; at objectum artis est contingens, quemadmodum expositum est; in quo ars convenit cum prudentia (2). Adde, quod scientia demonstrationem requirit, minime vero ars: itemque scientia in suo conceptu generali præscindit ab hoc, quod sit speculativa vel practica, unde mox dividi solet in speculativam et practicam, at ars essentialiter practica est (3).

et prudentia.

A prudentia vero distinguitur, quia prudentia sectatur rectitudinem ac bonum morale ipsius operantis, ars vero rectitudinem ac bonum physicum ipsius operis artificiose effecti. *Et ideo ad prudentiam, quæ est recta ratio agibilium, inquit Angelicus, requiritur quod, homo sit bene dispositus circa fines* (siquidem ex fine dependet rectitudo moralis subjecti): *quod quidem est per appetitum rectum. Et ideo ad prudentiam requiritur moralis virtus, per quam fit appetitus rectus. Bonum autem artificialium non est bonum appetitus humani, sed ipsorum operum artificialium: et ideo ars non præsupponit appetitum rectum* (4). *Et inde est, quod magis laudatur artifex, qui volens*

(1) Lossada, loc. cit., cap. 8, n. 11.

(2) Vide Aristot., 6.º *Ethicor.*, cap. 3. Cfr. ib. S. Thom., lect. 3.

(3) Vide alia apud Arist., 6.º *Ethicor.*, c. 3. fin. Cfr. ibid. S. Thom., lect. 3, *Deinde cum dicit: Neque enim*. Cfr. Tolet., *Dialect.*, q. 4.

(4) S. Thom., 1. 2, q. 57, a. 4. Cfr. ibid. art. 3.

peccat, quam qui peccat nolens; magis autem contra prudentiam est, quod aliquis peccat volens, quam nolens, quia rectitudo voluntatis est de ratione prudentiæ, non autem de ratione artis (1). Id quod jamdiu notaverat Aristoteles (2), ejus doctrinam sic exposuit lucidissime P. Sylvester Mauri: «Tertia proprietas est, ut qui contra prudentiam peccat sponte, pejor sit, quam qui peccat per ignorantiam; e converso in artibus pejor est, qui peccat per ignorantiam, quam qui sponte. Ex. gr. si aliquis comprehendatur, quod peccavit contra Grammaticam, faciendo solæcismum, et se excuset dicens: *Sponte feci*, affert idoneam excusationem; si vero se excuset dicens: *Ignorabam*, affert excusationem plane ineptam. E converso cum quis reprehenditur, quod peccaverit contra prudentiam, si dicit: *Sponte peccavi*, affert excusationem ineptam; et ut afferat excusationem idoneam, debet dicere: *Peccavi per ignorantiam, vel vix sponte propter vehementiam passionis*. Ex quibus patet prudentiam esse virtutem ad modum virtutum moralium, quæ requirunt rectitudinem appetitus, non autem ad modum artium, quæ sunt perfectiones solius rationis» (3).

Alia est differentia, quam sic exposuit idemmet Sylvester Mauri ex Philosopho: «Secunda proprietas est, inquit, quod quia ars potest conservari sine virtute morali, ad hoc ut qui habet artem, sit dispositus potius ad bonum, quam ad malum usum artis, indiget virtute morali: ex gr. orator ad hoc, ut sit dispositus oratoria potius in favorem causæ justæ quam injustæ, indiget justitia; at prudentia cum non possit existere sine virtute morali, seipsa disponit hominem ad bonum usum sui» (4).

Ex his patet, quid differat ars a scientia et prudentia. Si quis autem nosse cupiat, in quo discriminetur ab experientia, Aristoteles rem declarat comparans artem cum experientia, sive quoad operationem, sive quoad cognitionem. Et primo quidem quantum ad actum pertinet, experientia nihil videtur

Discrimen
artis ab
experientia

(1) S. Thom., ib. art. 4.

(2) 6.º *Ethicor.*, cap. 4.

(3) Sylvest. Mauri, *Paraphras.* in lib. 6 *Ethicor.*, cap. 6. Cfr. S. Thom., 6.º *Ethicor.*, sect. 4, paulo ante fin.

(4) Mauri, ibid. Cfr. S. Thom., ib., *Deinde cum dicit: Sed tamen*.

differre ab arte. Cum enim ad actionem venit, tollitur differentia, quæ inter experimentum et artem erat per universale et singulare; quia sicut experimentum circa singularia operatur, ita et ars, unde prædicta differentia erat in cognoscendo tantum. Sed quamvis in modo operandi ars et experimentum non differant, quia utraque circa singularia operatur, differunt tamen in efficacia operandi. Nam experti magis proficiunt in operando illis, qui habent rationem universalem artis sine experimento. Cujus causa est, quia actiones sunt circa singularia, et singularium sunt omnes generationes. Universalis enim non generatur nec moventur nisi per accidens, in quantum hoc singularibus competit. Homo enim generatur, hoc homine generato. Unde medicus non sanat hominem nisi per accidens, sed per se sanat Platonem aut Socratem aut aliquem hominem singulariter dictum, cui convenit esse hominem, vel accidit in quantum est curatus... Unde cum ars sit universalium, experientia singularium, si aliquis habet rationem artis sine experientia, erit quidem perfectus in hoc, quod universale cognoscat; sed quia ignorat singulare, cum experimento careat, multoties in curando peccabit, quia curatio magis pertinet ad singulare quam ad universale, cum ad hoc pertineat per se, ad illud per accidens.

Deinde quantum ad cognitionem, eminentia artis supra experimentum in tribus consistit: Scilicet, quantum ad scire, quod quidem magis arbitramur esse per artem, quam per experimentum: item quantum ad obviare, quod in disputationibus accidit, nam habens artem potest disputando obviare his, quæ contra artem dicuntur, non autem habens experimentum: item quantum ad hoc, quod artifices plus accedunt ad finem sapientiæ, quam experti, nimirum quia ars importat cognitionem intellectualem (1).

Ars sic accepta dividi potest in *factivam* et *activam*. Prima relinquit opus post suam operationem, qualis est ars pictoria v. g.; activa vero non relinquit opus post suam operationem, ut est v. g. ars musica, ars saltandi.

Deinde dividitur ars in *liberalem* et *mechanicam*. Liberalis excollit animum, et ideo vocatur liberalis, vel quod ingenium liberumque hominem maxime decent, vel quia partem

(1) S. Thom., lib. 1.º *Metaph.*, lect. 1, *Deinde cum dicit: Ad agere.*

Divisio artis
secundum hanc
alteram
sententiam.

superiorem animi, in qua residet libertas, perficiunt. Serviles exercentur per aliquod membrum corporeum, et vocari etiam solent *mechanicæ*. Horum duorum generum diversas species antiqui Philosophi versibus hisce comprehenderunt:

*Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, astra:
Rus, nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber.*

Quorum prior continet septem artes liberales, *Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, Arithmeticam, Musicam, Geometriam et Astrologiam*. Posterior indicat totidem serviles seu mechanicas, *Agriculturam, Venatoriam, Militarem, Nauticam, Chirurgicam, Textoriam et Fabrillem*. Illud tamen notandum est, nec liberales artes, nec mechanicas tam exiguo numero comprehendi, quamvis nec vacet nec necesse nobis sit nunc accuratorem artium catalogum conficere (1).

Inter artes liberales sunt quædam, quæ nunc pulchra dici solent, in quibus enumerandis variant auctores, quidam enim quatuor tantum pulchrarum artium nomine honestant, *Architectonicam, Picturam, Sculpturam et Musicam*, quibus alii *Rhetoricam* addunt, immo et *Mimicam*; alii sex hasce recensent: *Eloquentiam, Poesim, Picturam, Sculpturam, Architectonicam et Musicam*.

ARTICULUS IV.

Qualenam debeat esse objectum scientiæ.

260. Objectum ab *objiciendo* dicitur, quasi id quod potentia vel habitui vel actui objicitur, ut attingatur; et in latissima sua acceptione est terminus, circa quem versatur potentia vel habitus vel actus: sicque dicuntur res possibles esse objectum divinæ omnipotentia, et res, quam cognoscis, est objectum tuæ cognitionis, bonum quod amas, tui amoris, domus, quam vides, tuæ visionis, et ita porro. Nam licet proprie sola potentia attingit aut respicit objectum aut versatur circa illud, non vero habitus et actus, intellectus nempe

Quid objectum.

(1) Vide Conimbr. *Dialect.*, quest. 2. *procem.*, 2. 3. Cfr. art. 1; Lössada, *Logic.*, tract. 1, Disp. 1, cap. 8, n. 3; Mayr, *Philosoph. Perip.* par. 1, disp. 1, q. 1, a. 4.

dicitur intelligere, non autem intelligit ipsa intellectio, et voluntas dicitur amare, non vero amat amor; nihilominus etiam actus et habitus, locutione quidem minus propria, usitatissima tamen apud omnes, suum habere dicuntur objectum; actus quidem, quia sunt ipsæ formales tendentiæ, quibus potentiæ suum respiciunt atque attingunt objectum, habitus vero, quia potentiam adjuvant ad actus, per quos in objectum tendit. Nunc itaque agimus de objecto actus et habitus potentiæ intellectualis, nimirum de objecto scientiæ. Objectum scientiæ multiplex distingui potest. Et licet variant mirifice auctores in explicandis objectis diversis, oportet tamen communiores expositiones declarare.

Objectum
multiplex:

materiale et
formale.

Primo ergo dividitur objectum in *materiale* et *formale*. Objectum formale est illud, quod propter se vel *ratione sui aut ex propriis meritis* attingitur; vel si mavis, est illa ratio vel determinatio, qua mediante, aliquid attingitur ab actu, habitu vel potentia: materiale autem est illud, quod ratione alterius, nempe ratione formalis objecti attingitur. Ita v. g. *color* et *lux* est objectum formale visus, quia attingitur ab oculo per se primo ac ratione sui; at paries est objectum materiale, quia ratione coloris attingitur visione. «*Attingi* autem, inquit Mayr (1), non est tantum quomodocumque a potentia vel habitu cognosci aut respici, sed respectu potentiarum cognoscitivarum est *affirmari*, respectu potentiarum appetitivarum est *amari*; similiter respectu habituum moralium est *amari*; et respectu intellectualium speculativorum est *affirmari*; et respectu habituum practycorum, quantum ad formam, est in *materiam introduci*, quantum ad materiam est *immolari*.»

Quid
sibi attingi
objectum.

Quare cum objectum formale dicitur illud, quod propter se attingitur, vel illud, propter quod aliquid attingitur, particula *propter* non debet exprimere finem, sicut significare solet in actibus voluntatis, in quibus semper objectum formale rationem finis obtinet. At in actibus intellectus particula illa *propter* exprimit rationem ex parte objecti desumptam, qua interroganti, cur actus aliquis attingat objectum, directe respondemus per adverbium *quia*. Ut si quæretur, cur oculus videat parietem, respondetur *propter* colorem, seu *quia* est

(1) *Philosoph. Perip.*, part. 1, disp. 1, q. 2, a. 1, n. 288.

coloratus. Et quærenti, cur firma fide credam mysterium Smæ. Trinitatis, respondeo, *quia* Deus verax id revelavit (1).

Ratio hujus primæ divisionis in objectum materiale et formale est, quia eadem res potest esse indifferens, ut a diversis scientiis possit considerari secundum diversas rationes. Unde sicut in corporibus et artefactis illud dicitur materia, quod commune esse potest pluribus, diversasque suscipere species pro varietate formarum, forma vero id, quod materiam contrahit, ac determinat ad certam aliquam speciem; ita etiam id, quod secundum hanc vel illam rationem tractatur in scientia, dicitur objectum ejus materiale, formale vero est illa ratio, per quam et propter quam res attingitur ab aliqua scientia. Sic corpus humanum est objectum materiale Philosophiæ naturalis et Medicinæ, Philosophiæ quidem prout naturale, Medicinæ vero prout sanabile, possetque similiter considerari a Mathesi, quatenus quantum est: simili modo pomum potest esse objectum materiale visus, prout coloratum; gustus, prout sapidum, odoratus prout odoriferum; auditus prout sonorum; tactus, prout durum ac resistens. Omnes vero istæ rationes, quæ velut totidem formæ contrahunt commune illud objectum materiale ad peculiare cuiusque scientiæ vel actus, constituunt objectum formale.

Cæterum necesse non est objectum materiale ac formale realiter distingui, quamvis sæpe ita revera distinguuntur; nam nihil vetat et rem, quæ attingitur et consideratur, et rationem, propter quam attingitur, unum idemque reipsa esse. Sic evenit v. g. in assensu primorum principiorum, et in visione divinæ essentiæ, in quibus et terminus actus et ratio propter quam attingitur, quoad rem ipsam non distinguuntur.

Objectum formale dividitur in *intrinsicum* et *extrinsicum*. Intrinsicum est, quod immediate terminat actum, ut color v. g. respectu visus. Extrinsicum est, quod non terminat actum, cui comparatur, sed alium præcedentem, a quo ipse oritur vel determinatur. Sic objectum præmissarum est formale extrinsicum respectu conclusionis in sententia eorum,

Objectum
formale dividitur
in intrinsicum
et extrinsicum.

(1) Lossada, *Logic.*, tract. 1, *proxim.*, disp. 2, cap. 1, n. 5, 6.

qui negant eam reflectere in præmissas (1). Qua de re superius egimus.

Objectum
formale quod
et quo vel
sub quo;
vel ratio formalis
quæ et sub
qua.

Præterea dividitur objectum formale in *formale quod* et *formale quo* vel *sub quo*. Quæ divisio ab aliis alio modo solet explicari. Objectum formale *quo*, quod vocatur etiam ratio formalis *sub qua*, est communis illa ratio, vi cujus redditur objectum attingibile per actus alicujus potentiæ vel scientiæ, æ proinde complectitur aliquo modo sub se quidquid potentiæ illa vel scientiæ respicit vel attingit. Ita potentiæ intellectivæ objectum formale quo, vel ratio formalis sub qua, est ratio veri transcendentalis, quia nihil attingere intellectus potest, quod non sit transcendentaliter verum, seu veritas transcendentalis reddit attingibile, quidquid intellectus attingit: itemque ratio formalis *sub qua* respectu voluntatis est bonitas, vel bonum ut sic; et color, respectu visus; et sonus, respectu auditus; et quantitas, respectu Matheseos, etc.

Objectum formale *quod*, seu ratio formalis quæ, est objectum illud peculiare sub generali ratione *sub qua* contentum, quod expresse attingitur ab aliquo actu; vel si mavis est conditio illa, in objecto præsupponenda necessario, ut attingi a potentia vel habitu vel actu aliquo possit; ita hoc verum peculiare, quod hic et nunc apprehendit intellectus, est ratio formalis *quæ* hujus actus; itemque singula bona peculiariora, quæ propter se vel ex propriis meritis appetuntur a voluntate per suos actus, sunt totidem rationes formales eorundem; et albedo cæteraque colorum species, quæ per singulos actus visionis attinguntur, sunt formales rationes *quæ*.

Ratio
formalissima
sub qua.

Cum ratione formali *sub qua* cohæret ea, quæ vocari solet ratio *formalissima sub qua*, nec differt a priori, nisi quantum addit expressum respectum ad potentiam vel scientiam, a qua attingitur. Sic *intelligibile* est ratio formalissima sub qua respectu intellectus, et *amabile* respectu voluntatis, *visibile* respectu visus, *audibile* respectu auditus, *scibile* respectu scientiæ, *dirigibile* respectu actus. Nempe ratio formalissima est ratio formalis sub qua sumpta, non secundum intrinsecam suam prædicatam, sed per denominationem ad potentiam. «Hu-

(1) Lossada, *Log.*, tract. 1, disp. 1, cap. 2, n. 9.

jusmodi ratio licet implicite imbibatur in omni objecto formali, tamen explicite nunquam attingitur a potentiis materialibus, ut quæ reflecti supra semetipsas nequeunt, nec semper a potentiis spiritualibus, ut notavit D. Thomas (1 p. q. 16, a. 3 ad 3.^{am})» (1).

Alii aliter explicant divisionem hanc, dicentes solam rationem formale *sub qua* proprie dicendam esse objectum formale, eam vero, quam nos rationem formalem *quæ* appellavimus, dicendam esse objectum materiale proprium et per se. Qui modus loquendi, qui apud plures auctores occurrit, habendus est præ oculis, licet minus placeat eo, quem secuti sumus, ob rationes, quæ videri possunt apud P. Ludovicum de Lossada (2).

«Objectum formale vocari solet *specificativum*, id est extrinsecus index aut regula, ex qua plerumque discernimus species actuum, habituum et potentialium inter se: aliter tamen et aliter. Nam si actus unius potentiæ vel scientiæ totalis comparetur cum actibus alterius (potentiæ diversæ vel scientiæ totalis) eorum *specificativum* seu *distinctivum* sufficiens est ratio formalis sub qua; si vero inter se comparentur (actus diversi ejusdem potentiæ vel scientiæ) *specificativum* erit unumquodque objectum formale *quod* (nam in ratione formali sub qua conveniunt penitus inter se). Sic ut bruta omnia specie differant ab homine, sufficit irrationalitas tamquam *specificativum* intrinsecum; ut vero inter se discernantur, *specificari* debent ex differentiis *rugibilis*, *hinnibilis* etc.» (3).

Objectum
formale scientiæ
solet
specificativum.

«Objectum formale, cum de scientiis est sermo, vocari solet *subjectum* scientiæ, quia scientiæ considerationi subicitur (4), estque id, de quo scientia disserit, et proprietates demonstrat. Quamquam stricte loquendo *subjectum* est, quod in conclusionibus scientiæ subicitur; objectum vero

Objectum
formale scientiæ
vocatur etiam
subjectum.

(1) Lossada, loc. nup. cit., disp. 2, cap. 1, n. 12, apud quem plura in num. 13.

(2) Loc. nup. cit. n. 14, 15.

(3) Lossada, ib. n. 16.

(4) Alii, ut Dominicus Soto (*Dialect.* q. 5. *proxim.* paulo post initium) censent objectum vocari *subjectum* per ordinem ad passionem vel proprietates, quas de eo scientia demonstrat.

comprehendit insuper quicquid de tali subjecto prædicatur. Subjectum scientiæ, si comparetur ad habitus particulares vel ad singulas actuum species, coincidit cum objecto formali quod; si vero ad scientiam totalem, recurrit cum ratione formali sub qua, seu cum ratione communi objecti in esse rei, quæ ratio semper est generica, ut in *Metaphysica ratio entis*, in *Ethica morum bonestas*, in *Logica rectitudo intelligendi*. Quapropter ab Aristotele et D. Thoma objectum formale totius scientiæ appellatur *Genus subjectum* et objectum *attributum* (1).

Objectum
attributionis et
attributum.

Alia est divisio objecti in objectum *attributionis* et objectum *attributum*. Objectum attributionis etiam varie solet explicari; secundum probabiliorem tamen sententiam illud est, cuius præcipue intenditur cognitio tamquam finis totius scientiæ, ad quem proinde finem reliqua omnia quodam modo referuntur: ideoque vocari solet per antonomasiam *subjectum* vel *subjectum principale*, vel *subjectum primo intentum*. Talis est *Deus* in Theologia, et *Demonstratio*, ut multis placet, in Logica. Objectum vero attributum est, quod ad objectum attributionis refertur, seu quod ex fine primario non intenditur propter se in scientia, sed in ordine ad aliud dumtaxat tractatur (2).

Alias divisiones objecti omittimus vel quia facile per se intelliguntur, vel quia commodius explicari poterunt, cum necessitas occurret (3).

Nunc quæritur utrum objectum scientiæ debeat esse necessarium, æternum seu perpetuum, universale, ingenerabile, et incorruptibile unumque per se. Et quæstio potissimum statuitur de scientiis totalibus.

Objectum
scientiæ debet
esse
necessarium.

261. PROPOSITIO 1.^a Objectum scientiæ esse debet necessarium.

Et probatur, quia rerum ac prædicatorum ad illarum naturam spectantium conexiones, necessariæ sunt. Atqui scientiæ agunt de huiusmodi conexionibus dumtaxat. Ergo...

(1) Lossada, loc. nup. cit. n. 17. Cfr. Fonseca, lib. 2. *Metaph.* cap. 3, q. 1, sect. 3.

(2) Lossada, loc. nup. cit.; Ant. Mayr., Op. et loc. cit. n. 289.

(3) Vide Lossada, *Logic.*, tract. 1. disp. 2. cap. 1; Mayr. *Philosoph. Perip.*, part. 1. disp. 1. q. 2. a. 1.

Minor constat, nam scientiæ non tractant actuales existentias, sed naturas essentialisque rerum ac proprietates. Hæ autem sunt necessariæ. Sive enim homo v. g. existat sive non existat, necessariæ prorsus atque immutabiles sunt istæ complexiones: *Homo est rationalis, est animal, est risibilis* etc., etc. Nam conexiones prædicatorum non consistunt in reali actuali conjunctione illorum in rerum existentia, sed in mutuis relationibus ac proportione unius ad alterum; quæ relationes proportionese tales sunt, ut aliter esse non possint.

Præterea spectat ad essentiam scientiæ certitudo. Atqui si objectum indifferenter se habeat, ut sit hoc potius quam alio modo, sive natura sua, sive saltem hic et nunc, impossibile jam erit certam de illo cognitionem habere. Nam si objectum saltem hic et nunc indifferens sit ac contingens, poterit aliter se habere. Demus ergo, quod aliter se habeat, et falsa erit cognitio illud referens. Nisi ergo in objecto necessitas statuatur, poterit scientiæ notitia de illo falsa esse: id quod repugnat certitudini cognitionis.

Hac de re adeo fuit concors antiquorum sententia, ut quidam ex contingentia, fluxu ac mutabilitate corporearum naturarum negaverint scientiam de illis dari posse: adeo persuasum illis fuerat objectum scientiarum necessarium esse debere (1).

Hinc colliges actiones liberas *prout tales*, non posse cadere sub scientiam, quia non possunt demonstrari, antequam fiant, cum non sint determinatæ in suis causis, nec sint futuræ certo aliquo modo, quin possint esse aliter. Idque adeo certum videtur, ut S. Thomas alique plures Scholastici, quemadmodum suo loco dicetur, docuerint, neque Deum ipsum nosse posse certo futura, *prout futura*. Deus tamen ea, quæ futura sunt, certissime novit, quia illa videt non *prout adhuc sunt in causis ac proinde ut futura*, sed *prout jam in seipsis existunt* pro tali tempore futuro. Sed de his alibi.

(1) Vide apud Conimbricenses, lib. 1.º *Poster.*, cap. 7. q. 1. a. 1. paulo post init.

262. Dices 1.º Philosophia naturalis versatur circa res mobiles, agitque inter alia de generabilibus et corruptibilibus, de mixtis et elementis, quæ sunt in perpetuo fluxu. Atqui hujusmodi res sunt contingentes, ut patet. Ergo scientia non est de necessariis dumtaxat.

Resp. *disting.* Major. Philosophia naturalis versatur circa res mobiles, agitque de generabilibus etc. secundum quod in eis reperiuntur quædam rationes immutabiles ac necessariae, quas per media item necessaria demonstrat, *conc.*, aliter *neg.*

Et *contradist.* Min. Ita tamen ut in eis insint quædam rationes immutabiles, quæ sunt objectum scientiæ naturalis *conc.*, aliter *neg.*

Nam «rerum corruptibilium, ut sunt corruptibiles, ... non est scientia; tamen in hujusmodi rebus intellectus noster reperit prædicata quædam universalis et necessaria, quæ colligit, et revocat ad rationem scientiæ. Etenim licet homo sit corruptibilis, tamen hoc ipsum, *hominem esse corruptibilem* est quiddam incorruptibile. Similiter Petrum sedere, est contingens; tamen *illud esse contingens*, est necessarium. Res item sublunares sunt mutabiles; sed *ipsas esse mutabiles*, est prorsus immutabile» (1).

Dices 2.º Atqui nec rationes etiam rerum naturalium sunt penitus necessariae atque immutabiles. Nam non raro cernuntur etiam exceptiones ac defectus in ipsis generalibus legibus, vel propter aliquod impedimentum appositum ab aliis causis vel etiam propter miraculum.

Resp. *dist.* instantiam; si adsint omnia requisita *neg.*, si non adsint *conc.*

Et ad probationem similis esto responsio. Ubi quique enim contingunt exceptiones ac defectus, revera non adsunt omnia requisita ad hoc, ut causæ naturales modo consentaneæ operentur. Conclusiones autem physiciæ solum evincunt, quid rerum natura, suppositis omnibus conditionibus, postulet. Quare si quid contra contingat, vel propter impedimenta ab aliis causis apposita, vel etiam ex speciali causæ primæ interventu miraculum patrantis, revera non mutatur conclusio

(1) P. Benedictus Pererius (Pereira), *de Communibus omnium rerum naturalium principiis*, lib. 2, cap. 3, ad 6.um

physica vel objectum Philosophiæ naturalis, sed idem, quod prius, ac prorsus immutatum remanet (1).

Dices 3.º Scientiæ practiciæ sunt circa contingentia in quantum talia, et tamen sunt vere scientiæ, nam scientia dividi communiter solet cum Aristotele (2), in speculativam et practicam, ut superius vidimus. Ergo potest scientia esse de contingentibus seu non necessariis.

Resp. 1.º Cum objectum scientiarum dicitur esse necessarium, sermonem esse de scientiis speculativis, ut habetur ex Aristotele (3). *Quia contingentium cognitio non potest habere certitudinem veritatis repellentem falsitatem*, scribit Angelicus, ideo quantum ad solam cognitionem pertinet, *contingentia pretermittuntur ab intellectu, qui perficitur per cognitionem veritatis. Est autem utilis contingentium cognitio, secundum quod est directiva humanæ operationis, quæ circa contingentia est: ideo contingentia divisi tractans de intellectualibus virtutibus, solum secundum quod subjiciuntur humanæ operationi. Unde et solæ scientiæ practiciæ sunt circa contingentia, in quantum contingentia sunt, scilicet in particulari; scientiæ autem speculativæ non sunt circa contingentia, nisi secundum rationes universales* (4).

Resp. 2.º Addi posset, ipsas practicas scientias secundum propriam formalem rationem, quodammodo necessarias esse, quia habent iudicium infallibile circa directionem rectam operum, quæ, si fiant eo pacto, quo dictant prædictæ scientiæ, non possunt non recte fieri per se loquendo.

Dices 4.º Scientia Dei perfectissima est, et nihilominus versatur circa contingentia. Ergo etiam nostra scientia potest esse de contingentibus.

Resp. *dist.* antecedentis 2.^{am} part. Scientia Dei versatur circa contingentia, prout talia sunt, nempe nondum determinata et possibilia aliter se habere hic et nunc *neg.*, prout jam

(1) Cfr. Benedict. Pereira, loc. cit.; Alamanni, *Summ. Philosoph.*, 2.^a part., q. 29, art. 2, ad 3.^{am}

(2) Lib. 2 *Metaph.*, text. 3; lib. 6 *Metaphys.*, initio.

(3) *Ethicor.*, lib. 6, cap. 3, vers. fin. Cfr. 1. S. Thom., ib. et 3.º *Contr. Gent.*, c. 75, *Adhuc hæc est differentia*.

(4) S. Thom., in lib. 6.um *Ethicor.*, lect. 7.

determinata, ideoque jam hypothetice necessaria *conc.* Nam Deus cognoscit contingentia, prout jam sunt vel erunt in seipsis, v. g. *me ab aeterno videt prout jam nunc scribentem.* Et quamvis ego contingenter scribam, nihilominus prout hic et nunc scribo, jam impossibile est ex suppositione, me non scribere. Ideoque potest esse certissima divina cognitio, cum non sit de contingenti prout est contingens. Hæc fusius et accuratius in Theologia.

Et simili modo *disting.* conseq. Nam ea, quæ omnino contingentia sunt in seipsis, et propterea non sunt in se certo cognoscibilia v. g. *Petrum sedere, me nunc scribere*, possunt certo cognosci, accedente relatione sensuum. Licet enim Petrum ex sua natura penitus sit ad sedendum vel non sedendum indifferens, et ego ad scribendum, nihilominus si indifferentia illa jam determinata est de facto per actualem sessionem aut scriptionem, potest sessio aut scriptio esse objectum infallibilis certissimæque cognitionis, quandoquidem, stante illa determinatione, sessio vel scriptio hypothetice necessaria evadit. Atqui per sensuum relationem innotescit, utrum contingentia illa determinata sit necne ad alterutram partem contradictionis. Ergo accedente sensuum relatione facta ipsa, quæ non necessario, sed contingenter eveniunt, certo et infallibiliter cognosci queunt (1).

Et ex hac doctrina explicari possunt quædam exempla syllogismorum, quales in demonstrationibus scientificis occurrere possunt, ut v. g.: *Quod currit, movetur. Atqui Petrus currit: ergo movetur:* quæ conclusio licet absolute contingens sit, sicut etiam est præmissa minor, hypothetice tamen necessaria est. *Supposito enim quod Petrus currit*, metaphysice certum est, Petrum moveri: et *supposito quod videam Petrum currentem*, physice certum est, quod revera currit.

Dices 5.º In physicis potissimum sunt plures conclusiones, quæ sæpe fallunt, ut v. g. quod in hyeme sint pluviae etc.

Resp. disting. assert., si sint conclusiones vere scientificæ *neg.*, si tales non sint, *trans.*

(1) Cfr. S. Thom., lib. 6.º *Ethicor.*, lect. 3. Deinde *cum dicit: Scientia quidem.*

Jam enim superius notatum est, non omnia quæ in *scientiis totalibus* reperiuntur, rationem scientiæ obtinere, sed ea dumtaxat, quæ demonstrantur; cætera plus vel minus probabilia sunt, immo et falsa absurdaque possunt esse.

Quod vero attinet ad conclusionem de pluvii in hyemali tempore contingentibus, scientia solum intendit pluvias tunc esse connaturales ac frequentiores, idque certissimum est.

Dices. 6.º Opinio versari potest circa objectum in se necessarium. Ergo e converso nihil vetat, quominus scientia veretur circa objectum contingens.

Resp. neg. paritatem. Nam ad actum operativum sufficit, vel quod objectum sit contingens, vel quod etiamsi sit necessarium in se, nobis tamen sit invidens, aut cognoscatur per media solum probabilia, vel non necessario connexa cum illo. At vero si objectum sit contingens ac proinde indeterminatum et indifferens, ut sit hoc vel alio modo, nequit certo attingi, quandoquidem certitudo exquirat, ut res ita sit, prout cognoscitur, nec aliter esse possit.

Objici etiam solent quædam fidei dogmata, ut Incarnatio et alia, quæ facta contingentia sunt, et nihilominus objectum præbent non solum Fidei, sed etiam Theologiæ, quæ est scientiarum regina. Verum objecto nihil evincit, siquidem facta illa non sunt objectum sive Fidei divinæ sive Theologiæ, nisi quatenus a Deo revelata. Facta vero, utcumque in se absolute contingentia, si a Deo revelata sunt, saltem consequenter atque hypothetice certa sunt metaphysice, ac proinde possunt esse objectum et infallibilis Fidei et scientiæ.

263. PROPOSITIO 2.^a Objectum scientiæ est universale, saltem si sermo sit de naturis illis, quæ non secum formaliter seu essentialiter identificant suam individuationem.

Objectum
scientiarum est
universale.

Ita tenet communissima sententia Philosophorum, quamquam non omnes conveniant in reddenda rei ratione, ut videre est apud Conimbricenses (1).

Prob. 1.^a Primo itaque patet inductione scientiarum humanarum, de quibus solum agimus, omnes enim contem-

(1) 1.^a *Poster.*, cap. 7, q. 1, a. 3.

plantur, saltem tamquam objectum primum et principale, aliquid universale, ut v. g. *Metaphysica ens ut sic*, *Philosophia naturalis ens mobile*, *Mathesis quantitatem* etc. Quod si quædam scientiæ disserunt de nonnullis corporibus, quorum non est nisi unum individuum in natura, v. g. de *sole*, *luna*, *terra* etc. non respiciunt attributa eorum proprietatesque pure individuales, sed ea dumtaxat sectantur prædicata, quæ possent indiscriminatim convenire cuivis alteri individuo intra eandem speciem, quod potuisset existere (1).

2.º Præterea scientia est effectus demonstrationis. Atqui omnis demonstratio versatur circa objectum universale. Nam demonstratio fit ex propositionibus universalibus seu *de omni*, ut supra vidimus; at propositiones hujusmodi tales sunt, quarum prædicatum subjecto conveniat universaliter. Ergo.

3.º Adde quod si scientia occuparetur circa individua, numquam objecti sui notitiam obtineret, siquidem infinita sunt individua possibilea cujuslibet speciei, infinitamque exhibent differentiarum varietatem.

4.º Denique differentię individuales essentialiter cognosci a nobis nequeunt scientificè. Ergo non sunt objectum scientiæ.

Anteced. probatur. Nam essentialiter differentię cujuslibet individui propriæ non possunt in primis cognosci «scientia demonstrativa, de qua disputamus, cum nulla detur causa a priori, ob quam subjecto conveniant»; scientia quidem definitiva *secundum se* cognoscibiles sunt, minime vero *quoad nos*, «utpote qui differentias non cognoscimus, nisi ex affectionibus vel operationibus sensibilibus; nulla autem est affectio vel operatio in individuo alicujus speciei, quæ secundum eandem speciem non sit vel esse possit in alio, ut docet experientia; quare non potest indicare differentiam individuam diversam, saltem tanta evidentiâ, quanta ad scientiam flagitatur.» Hinc vulgo manavit illud proloquium: *Singularium non est scientia*.

«Quod si Deus alicui communicaret evidentem notitiam singularitatis alicujus individui, haberet quidem propriam illius scientiam definitivam, nunquam tamen demonstrati-

(1) Cfr. Vazquez, in 1.^{am} part. disp. 4, cap. 7, n. 17.

vam; siquidem singularitas ullius passionis principium non est» (1).

264. Dices 1.º Philosophus docet (2) impossibile esse scire antequam ad *individua* deveniatur. Ergo scientia est etiam de individuis, ac proinde non est universale dumtaxat objectum scientiæ.

Resp. sensum planiorem textus Aristotelici hunc videri, ut individuum idem valeat atque indivisibile, quasi diceret plenam rei cognitionem definitionemve haberi non posse nisi deveniatur ad suprema genera, quæ sunt simplicissima et indivisibilia, his enim ignoratis, impossibile est inferiora et posteriora cognoscere (3). Objectio itaque non est ad rem.

Dices 2.º Deus est natura quædam singularis, et nihilominus objectum suppeditat nobilissimæ scientiæ.

Resp. *dist.* assert., est natura quædam essentialiter singularis suaque individuatio, ac proinde immultiplicabilis *conc.*, secus *neg.*

Deus est quidem singularis, sed ita, ut idem sit in eo prorsus natura et individuatio, unde attributa et differentia, ut ita dicam, individualis, sunt ipsa natura Dei. Nihil ergo mirum, si scientia theologica agat de Deo, licet hic sit singularis, cum divina natura sit nobis aliquo modo cognoscibilis.

Dices 3.º Non solum de Deo, sed de Christo Domino, qui est individuus homo, disserit sacra Theologia. Ergo potest individuum esse objectum scientiæ.

Resp. 1.º Sacra Theologia, quæ de Christo Domino, B. Virgine aliisque singularibus objectis disputat, non est scientia humana, de qua nos nunc agimus, sed divina et ex lumine revelationis profecta.

Resp. 2.º Omnia attributa differentięque individuales, quas de Christo Domino docet Theologia, cognoscuntur per revelationem ac traditionem, ac proinde dignissima sunt, quæ scientificè tractentur, sive ad majorem dogmatum revelationum declarationem, sive ad defensionem eorundem ab omni

(1) Conimbr., loc. nup. cit. art. 3.º, *Hæc tamen nihil obstant...*

(2) Lib. 2, *Metaphys.*, text. 11.

(3) Cfr. S. Thom., lib. 2, *Metaph.*, sect. 4, *Secundum rationem ponit ibi*; Fonseca., lib. 2, *Metaph.*, c. 2, in comment. text. 11; Mauri, *ibid.*

errore atque impugnatione. Nihil autem simile contingit in humanis scientiis, quæ assequi cognitione non possunt veras intimasque differentias individuales, ut jam notavimus in probationibus, accidentales autem et exteriores differentias aut penitus contemnunt, quia dignæ non sunt scientifica consideratione, aut Historiæ contemplandas atque narrandas relinquunt.

Dices 4.º Quædam demonstrantur in scientiis, quæ non semper sunt, sed quandoque dumtaxat, ut sunt v. g. defectus lunæ etc. Atqui quæ non semper sunt, universalis non sunt nec perpetua, sed particularia. Ergo...

Resp. *dist. Major.* Quæ non semper sunt, prout considerantur in illis scientiis, *neg.*, in sua physica existentia *subdist.*, quæ non semper sunt, vel quia non semper adest causa, cur sint, vel quia licet adsit causa, obest aliquod impedimentum, *conc.*, aliter, *nego.*

Propositio de lunæ defectu universalis est quoad causam, nempe *quotiescumque* interponitur terra inter solem et lunam in linea diametrali, quod est causa defectus, semper datur hujusmodi phænomenon. Ac proinde si tantum id demonstraretur, objectum revera universale est, et demonstratio quoque scientifica et universalis. Si vero defectus lunæ consideretur in sua existentia, quatenus nempe contingat tali tempore, anno, die, hora, tunc demonstratio particularis est, objectumque singulare habet, sed hujusmodi consideratio per se non spectat ad scientiam de astris; sicut non spectat ad scientiam physicam per se contemplari casus particulares applicationesque generalis doctrinæ ad individua phænomena, quæ successu temporum secundum exigentiam naturalem occurrere debent, ac porro occurrent. Scientiæ nempe non descendunt ad hæc infima, sed contentæ sunt generali doctrina, universalibusque conclusionibus, quas qui noverit, facile deinceps judicare de singularibus poterit (1).

Alia etiam tractant scientiæ, quæ in seipsis deficiunt, licet causa eorundem adsit, ideo nempe quia objicitur causarum

(1) Vide S. Thom., 1.º Posterior., lect. 16, fin., cum Aristot., ib. cap. 7; Domin. Sot. in Comment., cap. 7, text. 22, lib. 1, Poster., Mauri in Paraphras., 1.º Poster., cap. 8, text. 22.

actioni aliquid impedimentum. Sic v. g. «non semper generatur homo duas manus habens, sed quandoque fit defectus propter impedimentum causæ agentis vel materiæ» Sed in iis etiam consideratio scientiæ generalis esse potest ac debet, concludendo nempe ac demonstrando, causas tales certum effectum habituras esse (v. g. ex homine hominem duas habentem manus generatum iri), nisi quid per accidens impediatur: quæ conclusio universalis profecto est, et circa objectum universale versatur.

265. PROPOSITIO 3.^a Objectum scientiarum est perpetuum, ingenerabile atque incorruptibile.

Objectum
scientiarum est
perpetuum,
ingenerabile,
incorruptibile.

Hæc manifeste fluunt ex dictis. Nam objectum scientiæ est universale ac necessarium, tractaturque dumtaxat secundum illa prædicata, quæ vel pertinent ad essentiam rei vel ex ea necessario consequuntur, præscindendo ab actuali existentia illius; quare illa considerat scientia enuntiabilia, quæ suam retinent veritatem, eodemque modo affirmari possunt, sive subjectum existat, sive non, et quandocumque existat. Atqui quæ hoc modo se habent, æterna sunt, non quidem in existendo, sed in verificando propositionem, quandoquidem *nunquam non*, seu in omni tempore et ab æterno, affirmabilia sunt. Hoc pacto, *triangulum angulos tres habere duobus angulis rectis æquales*, et *hominem esse admirativum*, ab æterno affirmabile est; atque eodem modo affirmabile foret, etiamsi nunquam extitisset homo, sed in statu puræ possibilitatis relictus fuisset. Ergo scientiæ objectum perpetuum seu æternum est.

Præterea est ingenerabile et incorruptibile, vel quia generatio et corruptio non exercentur per se circa universalis, sed circa singularia; vel quia præscindunt scientiæ ab statu existentie sui objecti, generari autem et corrumpi existentium est; vel quia nulla generatio aut corruptio actu exercita variare potest scientiæ objectum quoad munus verificandi actus scientificos: id quod verum est etiam, dum asseritur corruptibilitas ipsa de proprio subjecto (1).

(1) Vide Lossada, *Logic.*, tract. 6, disp. 2, cap. 4, n. 4.

Objectum
scientiæ est ens
per se, non
vero ens
per accidens.

266. PROPOSITIO 4.^a Objectum scientiæ est ens per se, non vero per accidens.

Ens per
accidens bila-
riam dici
potest.

Primum autem nota ens per accidens dupliciter dici posse, primo in ratione entis, quia non est unum per se, sed pluribus essentiis diversis, nec per se connexis, constat, quomodo acervus lapidum v. g. non est ens per se, itemque *grammaticus et musicus* non efficiunt ens vel unum per se; secundo in ratione effectus, quia nempe non habet causam per se, sed præter intentionem agentis evenit; quare hujusmodi ens per accidens idem valet ac fortuitum et casuale. Et utrolibet modo sumatur ens per accidens, non est de eo scientia (1).

Prob. 1.º inductione per omnes scientias, nulla enim est illarum, sive speculativa sive practica, quæ ens per accidens utrovis sensu acceptum, contempletur. «Ex gr. ædificator cogitat de faciendâ domo et de his, quæ per se conveniunt domui; non vero curat de hoc, quod qui habitat in domo, utatur prospera vel adversa fortuna, neque de aliis hujusmodi quæ possunt esse infinita, et per accidens conveniunt domui. Similiter Geometria, quæ est scientia speculativa, considerat quidem triangulum et ea, quæ per se conveniunt triangulo, v. g. quod habeat tres angulos æquales duobus rectis; at vero quod triangulum sit album vel nigrum, et alia infinita quæ possunt per accidens convenire triangulo, non considerat Geometria» (2). Atque idem patet de his, quæ non sunt unum per se, siquidem a nulla scientia pro objecto assumuntur.

Ab hac inductione solum excipitur sophistica, quæ profecto considerat ens per accidens, cum conficit ac tractat sophismata accidentis: ut v. g.: *Musicus aliud est a gram-*

(1) Cfr. Suar. in *Indice locupletissimo in Metaph.* Arist., lib. 6, c. 2, quod opusculum reperitur in capite *Disputationum Metaphys.* Doctoris Eximii; Fonseca, *Metaphys.*, lib. 6, c. 2, q. 1, a. 2, initio.

(2) Mauri in *Paraphras.*, lib. 6, *Metaphys.*, cap. 2, text. 1 ex Aristot., ib. text. 4 et 5. Cfr. Arist., lib. 11, *Metaph.*, cap. 2, et ibid. Mauri, lib. 11, cap. 9.

matico. Sed hic musicus est grammaticus. Ergo hic vir est aliud a se: vel: *Coriscus differt a musico. Sed Coriscus est musicus. Ergo Coriscus differt a seipso.* (1) Verum sophistica non est vera scientia, sed apparens, quia non facit scire (2).

Prob. 2.º Scientia est de eo, quod est semper vel saltem plerumque. Quædam enim sunt scientiæ, quæ objectum contemplantur simpliciter necessarium, in quo nulla est possibilis exceptio, ut v. g. *Mathesis* vel *Metaphysica*; aliæ vero contemplantur objectum, quod, spectata quidem causa, necessarium est, habere tamen exceptionem potest propter aliquod impedimentum ab aliis causis appositum; talis est *Philosophia naturalis*, cujus quædam conclusiones exceptionem in quibusdam casibus particularibus pati possunt. Atqui ens per accidens seu fortuitum non est semper nec plerumque, sed raro. Ergo scientiæ objectum non est ens per accidens fortuitum ac præter intentionem.

Major hujus syllogismi constat ex superius disputatis de necessitate atque universalitate objecti scientiarum. Nam vera ea, quæ semper aut plerumque eveniunt, necessaria dicuntur, quia vel simpliciter et absolute vel sublatis impedimentis, semper eveniunt: ea vero quæ aliter eveniunt, contingentia dici solent, quia raro aut æque pro utraque parte eveniunt. (3) Et confirmatur, «nam non potest aliquis discere vel docere, quod nec est semper, nec plerumque: ex. gr. *medicus potest discere, quod mellicratum juvat, quia plerumque juvat, sed si per accidens solum juvat, quomodo sciet, quod juvat, cum putans juvare, plerumque erraturus sit? Manifeste autem non scit, qui ut plurimum errat, si utatur tali scientia*» (4).

Minor etiam principalis argumenti patet, hoc est enim ingenium casus fortuiti, raritas: nam quæ semper aut ple-

(1) Cfr. Arist. 1. ib. 6, *Metaphys.*, loc. cit. et ib. S. Thom. lect. 2, *Unde Plato.*

(2) Cfr. Arist. lib. 11, loc. cit. et ib. Mauri.

(3) Fonseca, lib. 6, *Metaph.* c. 2, q. 1, sect. 2, *Quarto loco animadvertendum est.*

(4) Mauri in *Paraph.*, lib. 6, *Metaphys.* cap. 2, art. 2, ex Arist. ibid. Cfr. S. Thom., ibid. lect. 2. fin.

numque accidunt, fortuita nemo existimat, idque alibi probatur (1).

Præterea entia et effectus per accidens, qua talia, non habent ulla certas ac definitas causas, unde proveniant, sed modo ab hac, modo ab alia procedunt. Ergo neque etiam poterunt circa illa demonstrationes institui, ac proinde nec potest haberi de illis scientia, siquidem scientia importat cognitionem rei ex propriis principiis causisque per se ac determinatis.

Simili modo patet etiam objectum scientiæ non posse esse ens per accidens in alio sensu, nempe quatenus ens per accidens idem valeat ac non unum per se, sed unum per accidens diversisque constans essentiis. Nam ens hujusmodi per accidens cum coalescat ex diversis essentiis, ut v. g. *musicus* et *grammaticus*, *albus* et *medicus*, diversas præ se fert formalitates atque *scibilitates* pro varietate diversarum essentialium, puta *musicæ* et *grammaticæ*, *albi* et *musicæ*. Atqui ea, quæ diversas scibilitates exhibent, objecta suppeditant diversarum scientiarum. Ergo una eademque scientia nequit illa contemplari, ac proinde ens hujusmodi per accidens non est objectum scientiæ (2). Hinc e converso colligitur entia diversorum generum, licet physice nequeant efficere ens per se, ut v. g. *homo* et *canis*; nihilominus posse logicè *esse unum per se*, ac proinde constituere objectum unius ejusdemque scientiæ, si nempe sub una communi ratione considerentur, v. g. *homo* et *canis*, si spectentur ut *animalia*, ut *corporeæ substantiæ*, ut *entia quædam*.

Unum autem notatum volumus aliud esse loqui de ente per accidens quoad rem subjectam huic demonstrationi, aliud de ipsamet formali ratione entis per accidens; quod aliter

(1) Vide Arist., lib. 6, 2.º *Physicor.*, cap. 6, text. 58, ubi hoc probatur.

Totum hoc argumentum videndum omnino est apud S. Thom. 1.º *Poster.*, lect. 42 in it. cum Aristot. ib. cap. 34.

(2) Vide Fonseca, lib. 6 *Metaphys.*, c. 2, q. 1; Alamanni, *Summ. Philosoph.*, prim. part. q. 29, a. 3; Suar., in *Indice locupletissim.* in *Metaph.* Arist. lib. 6, cap. 2. Non desunt tamen auctores, qui putent de hujusmodi ente per accidens dari posse scientiam. Vide Contimbr., lib. 1.º *Poster.*, cap. 10, q. 2, art. 1, vers. fin. in solutione difficultatis.

dicitur, aliud esse loqui de ente per accidens *in actu exercito et in actu signato*. Ens ergo per accidens quoad rem subjectam, seu in actu exercito, non cadit sub scientiam, ut hactenus demonstratum est. «At vero ratio formalis entis per accidens considerari potest scientificæ, nam concipitur per modum unius rationis formalis per se, quæ habet suas proprietates.» Et hoc modo tractari solet in *Metaphysica* divisio entis in ens per se et per accidens, propriaque ratio utriusque enucleatur (1). Aliis vocibus, ratio quidem entis per accidens ab scientia considerari potest: ea tamen, quibus ratio entis convenit, ubi nullius scientiæ considerationem cadit: quod aliter dici etiam solet, ens per accidens *formaliter* sumptum spectare ad aliquam scientiam, non tamen *materialiter* sumptum. Similiter inter disputandum de causis efficientibus, disputatur de entibus per accidens quoad contingentias, an sint, et quas causas habeant, sicut etiam de fato et fortuna aliisque causis per accidens disseri solet. Quæ, prout exercent causalitatem per accidens, sub scientiam non cadunt; cadit vero ratio formalis causalitatis illius in quo posita sit et unde oriatur (2). Et per hoc patet etiam solutio difficultatis quæ peti solet ex eo, quod ens per accidens habeat propriam rationem ac proinde sit cognoscibilis (3).

Dices præterea 1.º Nomine entis per accidens vel intelligitur id, quod est in genere accidentium, vel id, quod coalescit ex duobus prædicamentis, quale est compositum ex substantia et accidente. Atqui utrovīs sensu scibile est. Primo quidem, quia plures scientiæ tractant de accidentibus, quæ habent speciem determinatam determinatasque causas in subjecto. Secundo autem, quia objectum conclusionis maxime scientificæ est compositum ex subjecto et passione seu proprietate, ad scientiam quippe spectat nosse ac demonstrare passiones de subjecto.

Resp. *neg.* Major., quamvis enim et his modis, quos refert objectio, dicatur ens per accidens, a nobis tamen hic non in illis sensibus sumitur, sed in aliis duobus, quos nu-

(1) Vide Suarez, in *Indice* citato; Alamanni, loc. cit. ad 1.um

(2) Suar. *ibid.*

(3) Apud Alamannium, loc. cit., arg. 1.º

per exposuimus. Compositum porro ex subjecto et passione non est ens per accidens, quod a scientiis excluditur, tum quia de illo potissimum agitur in illis, tum quia passiones *per se fluunt* a natura tamquam a sua radice, illique proinde necessario insunt: quare passiones reponuntur in secundo modo dicendi *per se*.

Dices 2.º Innumera sunt entia per accidens, etiam in sensu a nobis intento, quæ passim novimus.

Resp. *dist.* assert.; novimus cognitione scientifica per demonstrationem, *neg.*; scientia largius accepta, *transeat*. Nos enim agimus de objecto scientiæ presse acceptæ.

Dices 3.º Musica est de numero sonoro tamquam de subjecto; itemque perspectiva de linea visuali, et medicinâ de animali ut sanabili. Atqui numerus sonorus, linea visualis et animal sanabile sunt totidem entia per accidens (1).

Resp. «Musica non considerat numerum et sonum formaliter, sed considerat formaliter numerum, et materialiter sonum, considerat enim numerum in sono, seu sonos secundum quod sunt secundum numerum proportionabiles. Et similiter perspectiva non considerat formaliter lineam visualem, sed lineam in visu tamquam formale applicatum materiali» (2). Et idem dicatur de Medicina quæ sanabile contemplatur in animali.

ARTICULUS V.

An scientia et opinio circa idem objectum ex diversis motivis simul in eodem intellectu esse queant.

267. Celebris est inter auctores controversia hæc, quæ originem habet ex diversa et quodammodo opposita natura scientiæ atque opinionis. Illa enim certitudinem importat infallibilitatemque; hæc vero incerta est et fallibilis, quemadmodum alibi scriptum est.

In primis, ut status questionis, rite percipiatur, certum est de eadem re deque eodem objecto materiali, dari posse scientiam et opinionem, ut patet in scientiis, in quibus plu-

Status
questionis.

(1) Apud Alamanni, loc. cit., arg. 3.

(2) P. Alamanni, loc. cit., ad 3.um

res certe, plures aliæ ad idem objectum spectantes controversiæ, probabiliter dumtaxat resolvuntur. At nos non agimus hic solum de eadem re, sed de eodem enuntiabili, seu de eadem objectiva propositione, et inquirimus, an circa unum idemque enuntiabile dari possit duplex actus, alter certus, alter pure opinativus. Præterea questio restringenda est ad enuntiabilia vel objecta dumtaxat necessaria. Nam circa objectum contingens non datur scientia vel actus certus, circa objecta vero necessaria non solum actus certus et scientificus, sed etiam opinativus versari potest, ut patet ex alibi dictis. Idcirco quærimus, num circa idem enuntiabile necessarium haberi possit actus scientiæ et opinionis. Nec solum inquirimus hoc, nam satis per se innotescit, diversos intellectus posse etiam circa idem enuntiabile, alterum certitudinem, alterum opinionem habere; sive quia alter nulla novit nisi probabilia motiva assensus, sive quia licet uterque novit motiva in se necessaria, non tamen æque penetrat uterque vim illorum.

Questio ergo præsens est de eodem intellectu ac de eodem tempore. Fieri enim potest, ac passim fit, ut circa idem enuntiabile plura occurrant argumenta, alia certa, alia dumtaxat probabilia. Atque adeo in dubium vocatur, num quando id evenit, possint simul inesse in eodem intellectu duo actus, alter certus et scientificus, ex argumentis certis ac necessariis positus, alter vero pure opinativus, quem motiva probabilia gignant. En non parum difficilem controversiam, quam, Aristotelem (1) imitati, communissime proponere solebant veteres Logici. Cui similis est illa alia, quam ex similibus dubitandi rationibus proponunt Theologi in materia de Fide divina, an nempe fides ac scientia de eodem dogmate simul in eodem intellectu coherere valeant.

Et questio solet potissimum cõcerri ad enuntiabilia, quæ discursu egent, ut cognoscantur. Nam circa prima principia et enuntiabilia immediata negant posse stare assensum certum simul cum opinativo plures etiam illorum, qui id affirmant de assensu aliorum enuntiabilium, videlicet propter summam principiorum evidentiam, quæ videtur suo fulgore

(1) Lib. 1.º Poster., cap. 26.

penitus obruere lumen exiguum rationum probabilium, ne ullum eliciant actum opinionis. Quo pacto negant plures eum, qui solem suis oculis videat, illius existentiam ob testimonium asserere alterius, qui forte adsit, et dicat solem lucere; ita enim clare id per se ipse percipit, ut penitus non egeat alio argumento, illudque proinde non attendat. Qua de re videri potest Cardinalis de Lugo (1).

Quoniam autem sive scientia sive opinio et habitualis et actualis esse potest, quadrupliciter agitari potest præsens controversia: primo utrum habitus scientiæ cum habitu opinionis; secundo utrum actus cum actu; tertio utrum habitus scientiæ cum actu opinionis; et quarto utrum actus scientiæ cum habitu opinionis stare simul in eodem intellectu possit. Nam non desunt auctores, qui quod in una harum questionum concedunt, in alia negent. Itemque disputari solet, utrum scientia excludat opinionem non solum ex natura rei, sed etiam spectata omnipotentia Dei.

In primis ergo quod attinet ad actus scientiæ cum opinione simul esse in eodem intellectu, negant comuniter Thomistæ (2), quibus favere omnino videtur Aristoteles (3), et S. Thomas non uno in loco (4). Et idem sentiunt Scotistæ (5), et e nostris PP. Fonseca (6). Ant. Rubius (7), et Cosmus Alamanni (8). E converso affirmant communissime nostri auctores dari posse actum scientiæ et opinionis, saltem si actus opinionis non habeat formalem actualemque formidi-

(1) *De Fide Divina.*, disp. 2, sect. 2, n. 86.

(2) Vide *Capreol.* 3.º dist. 25. q. 1, ad *argum.*, *contr.*, 2.um *conclus.*; Conrad. in 1. 2, q. 67, a. 3; Cajetanus. *ibid.* et 2. 2, q. 1, art. 5; Soto lib. 1. *Poster.*, in quest. 8 super cap. 26, et 27; Complutenses, *Dialect.* disp. 20, q. 4; Joann. a S. Thoma, *Logica*, 2.^a part. q. 26, a. 5; Cosmam de Lerma, *Logica*, lib. 8, q. 16; aliosque apud Complutenses.

(3) Lib. 1.º *Poster.* cap. 26; Vide *ibid.* S. Thom. lect. 44.

(4) Vide 1. 2, q. 67, a. 3; 2. 2, q. 1, art. 5, ad 4.um; *de Verit.* q. 14, a. 9, ad 6.um; 1.º *Poster.*, lect. 44.

(5) Vide Mastrium, *Logic.* disp. 14, q. 2; Pontium, *Logic.* disp. 2, quaest. 3.

(6) Lib. 6. *Metaph.*, c. 1, q. 1, sect. 5.

(7) *Dialect.*, 1.º *Poster.*, tract. 3, *de opinion.* et *fid. human.*

(8) *Summ. Philosoph.*, prim. part. q. 56, a. 2.

Quotupliciter
sciens
agitari possit
præsens
controversia.

Prima sententia
Thomistarum
et Scotistarum.

Alter sententia
communissima
inter nostros AA.

nem. Ita Valentia (1), Suarez (2), Ant. Bernald. Quiros (3), Franciscus Soarez lusitanus (4), Petrus Hurtadus (5), Cardinalis Lugo (6), Bartholomæus Amicus (7), Conimbricenses (8), De Benedictis (9), Semery (10), Lossada (11), Antonius Mayr (12), Arriaga (13), aliique. Et idem censetur sensisse etiam S. Bonaventura (14), licet non comparavit scientiam cum opinione, sed solum Fidem cum visione, cum opinione et cum scientia; itemque Alexander Alensis et alii antiqui (15). Quin ipse etiam Angelicus Doctor doctrinam hanc tenuisse creditur a multis, cum hæc scripsit: *Dispositio se habet ad perfectionem dupliciter, uno modo sicut via ducens ad perfectionem, alio modo sicut effectus a perfectione procedens. Per calorem disponitur materia ad suscipiendam formam ignis qua tamen adveniente, calor non cessat, sed remanet quasi quidam effectus talis formæ. Et similiter opinio ex syllogismo dialectico causata, est via ad scientiam, quæ per demonstrationem acquiritur: qua tamen acquisita, potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum dialecticum quasi consequens scientiam demonstrativam, quæ est per causam; quia ille qui cognoscit causam ex hoc etiam magis potest cognoscere signa probabilia, ex quibus procedit dialecticus syllogismus (16).*

Quibus adhuc clariora sunt illa alia: *Opinio et scientia quamvis sint de eodem, non tamen secundum idem medium, sed*

(1) *Comment.* tom. 3, disp. 1, q. 1, punct. 4, paragr. 2, ad 5.um

(2) *De Fide* disp. 3, sect. 9, quamquam ibi solum loquitur de fide et scient.

(3) *Curs. Philosoph.*, tract. 2, disp. 36.

(4) *Logic.*, tract. 8, disp. 2, sect. 4.

(5) *De Anim.*, disp. 10, sect. 5.

(6) *De Fide*, disp. 2, part. 2.

(7) lib. 1.º *Poster.* tract. 23, disp. 2, dub. 5, art. 3.

(8) In 1.º *Poster.*, cap. 26, q. 2.

(9) *Logic.*, lib. 4, quaest. 3, cap. 4.

(10) *Trienn. philos.* tom. 1, disp. 7, cap. 5, art. 3.

(11) *De Anim.*, disp. 8, cap. 6.

(12) *Oper. cit.*, part. 1, disp. 6, q. 2, art. 2.

(13) *De Anima*, disp. 6, sect. 6, n. 109.

(14) 3.º dist. 24 art. 2, q. 1, 2, 3.

(15) Apud Conimbricenses, loc. cit., art. 2.

(16) S. Thom. 3. p. q. 9, a. 3, ad 2.um

secundum diversa; et ideo possunt esse simul (1). Qui locus adeo visus est perspicuus vel ipsis Complutensibus, ut scripserint S. Thomam in posterioribus operibus sententiam suam mutasse (2). Et quamvis quidam hæc testimonia ad solos habitus referant, non vero ad actus, generalia tamen esse videntur, ac posse sub se comprehendere et habitus et actus.

Circa habitus vero, censent habitum scientiæ atque opinionis simul in eodem intellectu deque eodem enuntiabili posse inesse non solum auctores, qui idemasserunt de actibus, verum etiam non pauci ex aliis, ut Rubius, Fonseca (3), Mastrius (4), Pontius (5), et alii, eandemque doctrinam admittit relate ad divinam omnipotentiam Cosmas de Lerma et S. Prædicatorum Ordine (6).

Denique nonnulli eorum, qui negant sive actum scientiæ cum actu opinionis, sive etiam habitum scientiæ cum habitu opinionis stare posse; comparatione facta habituum cum actibus, censent cum habitu scientiæ bene coherere posse actum opinionis, non vero habitum opinionis cum actu scientiæ. Ita inter alios Salvator Roselli (7), et Joannes a S. Thoma (8).

Tanta opinionum diversitas difficultatem rei manifeste demonstrat: in qua quid nobis verosimilitus esse videatur, sequens propositio declarat.

268. PROPOSITIO. Si sermo sit de opinione, formalem et actualem formidinem non includente, videtur actus opinionis simul cum actu scientiæ stare posse circa idem objectum in eodem intellectu ex diversis motivis.

Licet plerumque opinio habeat *formalem* vel *actualem* formidinem, diximus tamen suo loco, eam essentialem non

(1) 3.^a Dist. 31, q. 2, a. 1, solut. 1, ad 4.um

(2) Complutenses, *Dialect.*, disp. 20, q. 4, n. 43, ad 3.um locum.

(3) Locis citatis.

(4) *Log.*, disp. 14, q. 2, n. 22.

(5) *Logic.*, disp. 22, q. 3, concl. 7, n. 51.

(6) *Logic.*, lib. 8, q. 16.

(7) *Summ. Philosoph.*, tom. 1, quæst. 30, art. 2.

(8) *Logic.*, c. 2.^a pars, quæst. 25, a. 5, paragr. *Circa tertiam comparationem.*

esse opinioni, sed solam *virtualem*, seu *radicalem*, vel *aptitudinalem*, aut *permissivam*. Hac autem doctrina supposita, propositio probari potest negative hoc modo.

1.º Eatenus repugnaret actus opinionis et scientiæ circa idem objectum in eodem intellectu, quatenus tunc simul darentur in eodem subjecto actus inter se repugnantes, alter nempe certus, alter incertus; alter evidens, invidens alter: unde consequenter intellectus simul esset convictus et non convictus: quæ omnia pugnant inter se, et contradictorie vel privative opponuntur. Atqui nihil horum impedit, quominus actus scientiæ et opinionis simul in eodem intellectu reperiantur circa idem objectum vel enuntiabile, ex diversis nempe motivis. Ergo...

Major continet præcipuam adversariorum rationem, ut videre est apud Complutenses (1), aliosque passim.

Minor probatur per partes.

a) Et in primis non obstat, quod actus certus et incertus simul essent in intellectu, actus nempe scientiæ et opinionis. Et re quidem vera incertus actus bifariam sumi potest; *formaliter*, prout opponitur certitudini formali seu infallibilitati propriæ actus certi, et *subjective*, seu prout opponitur certitudini adhæsivæ vel exclusioni formidinis et titubationis ex parte intellectus. Actus incertus in primo sensu idem valet atque actus fallibilis; in secundo sensu idem ac formidolosus. Atqui quod ad primum sensum attinet, nulla est repugnantia in eo, quod intellectus simul habeat duos actus, alterum infallibilem, fallibilem alterum, sive circa diversum objectum sive etiam circa idem. Circa diversum quidem objectum, quia id passim locum habet, cum ex una præmissa certa et altera probabili elicit intellectus conclusionem. Supposita namque doctrina superius tradita, quod præmissæ physice concurrant in conclusionem, utraque præmissa simul sit in mente necesse est ad conclusionem gignendam. Ergo planum est circa diversa objecta posse simul inesse menti actum infallibilem et fallibilem.

At nihil vetat, quominus possint esse etiam circa idem, dummodo ratio infallibilitatis in uno et fallibilitatis in altero

(1) Loc. cit.

probat